

Cipangu cya ntalaja matunga,

Civulwija mapangadika aci, dya 1261 (cidimu cya 1999) dyangata mu matuku 25 a cimungu wa mashika, cidimu cya 1999, dya 1296 (cidimu cya 1999 dya mu matuku 17 a kabitende, cidimu cya 1999, dya 1296 (cidimu cya 2000) dya mu matuku 19 a cisanga-nkasu cya cidimu cya 2000 ne dya 1314 (cidimu cya 2000) dya mu matuku 11 a cimungu wa mashika, cidimu cya 2000 pamwe ne mamanyisha a Mulombodi waci pa mwanda eu, ne Civulwija kabidi dimanyisha dyenzela Mulombodi waci kumpala kwa bantoyalwimba mu Dituku dinene dya Bisamba Bisanga pa makokeshi a bakaji ne bupola bwa bukwa matunga (Dituku diteekela bakaji kudi bukwa matunga) mu matuku 8 a lwabanya nkasu, cidimu cya 2000 (SC/6816).

Civulwija kabidi malaya a mu Dimanyisha ne Mpolokalama wa midimu byenza ku Beijing (A/52/231) pamwe ne aa adi asanginyiibwa mu dipangadika dyangata kudi Cisangilu Cinene mu cisangilu cyaci cya cimpicipi cya musangu wa makumi abidi ne cisaatu ciwva ne diina ne "Bakaji mu cidimu cya 2000 : bwakanangana bwa baluma ne bakaji, dilubuluka ne bupola mu cikonde cya bidimu makumi abidi ne cimwe bya nkama (A/S-24/10/Rév.1), nangananga aa adi atangila bakaji ne mvita ya bingoma.

Civuluka twipacila ne ngenzela myamba mu Mukanda wa Nshindameenu wa Nsangilu wa Bisamba Bisanga ne Citangila ne Mukanda wa Nshindameenu udi upeesha Cipangu cya ntalaja matunga bujitu bunene bwa dilama bupola ne ditalaja bukwa matunga,

Cimona ne disumpakana bwa se baabungi badi bakengeshiibwa kudi maalu adi afumina ku mvita ya bingoma, kusangisha munkaci amu badi banyema mvita ne badi mu mutambakanu, mbasivila, nangananga bakaji ne baana ne misangu mivule balwanganyi ba mvita badi babangata bu balwishi baabu ne Cimanya bidi byenzeka pashisha bwa dibweja bupola bwa munanunanu ne bwa dyumvwangana,

Cijaadika cya kabidi mudimu munene udi nawu bakaji mu dibabidila ne dyakaja dya ndululu ne dikolesha dya bupola, Cishindika ne bidi bikengela se biikala mushindu umwa ne bantu balume, munkaci mwa byonso bidi byenjiibwa bwa kulama ne kubandila bupola ne ditalaja, bababwejamu menemene ne bidi bikumbanyina biikala nangananga munkaci mwa mapangadika adi angaciibwa bwa dibabidila ne dyakaja dya bilumbu,

Cijaadika cyakabidi bulenga bwa kuneemekela bu mudibyo mikenji ya dyambulwishangana kudi bukwa matunga ne bipungidi bidi bitangila makokeshi a bumuntu bi bikuba makokeshi a bakaji ne a baana ba bakaji bapwekela mu cikonde ne panyima pa ndululu,

Cishindika ne bonso badi mu mvita badi ne bwa kutabaleela mushindu wa ne mpolokalama ya dijuula bingoma bijiika ne ya disonsola bantu ku njiwu ya bingoma ebi yangata ne mushinga majinga a bakaji ne a baana ba bakaji bapwekela,

Citangila ne mbimpa kubweja pa lukasa munkaci mwa midimu ya dikuba dya bupole njila musunguluka pa bwalu bwa bwakanangana bwa balume ne bakaji ne pa bwalu ebu, Cyangata ne mushinga Dimanyisha dya ku Windhoek ne mpolokalama wa midimu wa ku Namibia pa dibweja dya dijinga dya bwakanangana bwa mulume ne mukaji mu midimu kabukabu idi itangila bupola (S/2000/693),

Cipima bunene bwa dilomba didi mu dimanyisha divwa Mulombodi waci mwenda kumpala kwa bantoyalwimba mu matuku 8 a cisanga nkasu, cidimu cya 2000, dilomba divwa dikengela bwa se bakwaci ba mudimu bonso ya dikuba dya bupola bapeta dilongesha disunguluka pa bukubi, pa majinga a pa bwawu ne makokeshi a nshindameenu a bakaji ne baana mu bikondo bya ndululu,

Citangila ne bu bantu bamanya bilenga maalu a mvita atu afikila bakaji ne baana ba bakaji bapwekela, bu kooku kwikala ndongolwelu ya makalenga myakana idi ijaadika bulelela dibakuba dyabu, kabidi ne bu bakaji biikala basanganyiibwa bu mudibyo mu njila ya nkebelu pwa bupola, dikuba, dibandila dya bupola ne ditalaja dya bukwa matunga bivwa mwa kwikala bipeepela,

Cimanya ne mbilenga kwikala ne kaabujima ka maalu mamanyika pa bidi bitangila bipeta bya mvita ya bingoma pa nsombelu wa bakaji ne baana ba bakaji bapwekela,

1. Cidi cilomba ne cisumi Matunga adi munda mwaci bwa kwenza bwa se bakaji biikala nangananga balejiibwa mpala mu myaba yonso ya dyangacila dya mapangadika munda mwa makalenga ne malongolodi a mu ditunga, mu bitupa bya maloba ne a bukwa matunga bwa dibabidila, dilongolela ne dyakaja dya bilumbu ;

2. Cidi cipeesha Mufundi Mukulu bujitu bwa kukumbaja mpolokalama waci midimu mupangadika (A/49/587) udi ubadibila diikalaku divula dya bakaji mu dyangata dya mapangadika adi atangila dyakaja dya ndululu ne nkebelu wa njila ya bupola ;

3. Cidi cilombolola Mufundi Mukulu bwa kuteeka bakaji babungi mu myaba bu Benyampala ne Batumiibwa ba pa bwabu bambika bujitu bwa kufila dyambulwisha dyabu mu diina dyenda ne pa bwalu ebu, Cidi cilomba Matunga adi munda mwaci bwa amanyisha Mufundi Mukulu meena a balumbidi badi mwa kufundiibwa mu mukanda wa meena umwa udibu bakumbaja ku musangu ne musangu ;

4. Cidi cilomba kabidi ne cisumi kudi Mufundi Mukulu bwa kukeba mwa kuvudija mudimu ne dikwacisha dya bakaji mu midimu yidi Nsangilu wa Bisamba Bisanga wenza mu matunga adi ne ndululu, nangananga bu basalaayi batentekedi, ba mpulushi balami ba bantu, bu bamanyi basunguluka ba makokeshi a bantu ne bu beena midimu ya dyambulwisha bantu ;

5. Cidi cidiyamba ne cidi pabwipi bwa kubweja njila wa dikeba dya bwakane munkaci mwa balume ne bakaji mu midimu ya dilama dya bupola, ne Cisengelela ne cisumi Mufundi Mukulu bwa kutabaleela bwa se mu midimu idi yenzeka mu matunga, mwikala bakaji, padiku mushindu ;

6. Cidi cisengelela Mufundi Mukulu bwa kumanyisha Matunga adi munda mwaci bidi mwa kwenza ne bidi mwa kumanya pa bidi bitangila bukubi, makokeshi ne majinga a pa bwawu a bakaji pamwe ne bunene bwa diikalaku dya bakaji mu mapangadika mangata pa maalu a bupola ne dikolesha dyabu, Cidi cilomba Matunga adi munda mwaci bwa kubweja maalu aa, pamwe ne midimu ya disonsola dya pa kiishi ka Sida, mu mpolokalama ya ditunga ya dilongesha idici cilongolola bwa basalayi ne bampulushi badi badilongolola bwa kutumiibwabu mu matunga adi ne ndululu ne Cisengelela kabidi Mufundi Mukulu bwa kutabaleela bwa se baasivile badi mu midimu ya dilama dya bupola bapeta dimanya dya momumwe ;

7. Cidi cisengelela ne cisumi Matunga adi munda mwaci bwa kuvudija dikwacisha ne mfwalanga, mamanya masunguluka ne bukwa bintu bidivu asungula bwa midimu ya dilongesha pa maalu a bwakanangana bwa balume ne bakaji ne eyi idi myenza kudi bisumbu bidi bipeta mfwalanga ne mpolokalama mimanyika, cileejilu bu Cisumbu cya Bisamba Bisanga bwa bakaji, Cisumbu cya Bisamba Bisanga bwa baana, Cisumbu cinene cya Bisamba Bisanga bwa beena cimwangi ne ndongolwelu mikwabo idi ne bukokeshi ;

8. Cidi cilomba aba bonso badi bwalu ebu butangila ne, diiba dya dipunga ne dikumbaja dya bipungidi bya bupola, bwa kwanyisha nkebelu wa dijinga dya bwakanangana bwa balume ne bakaji, nangananga :

a) bwa kwangata ne mushinga majinga a pa bwawu a bakaji ne a baana ba bakaji bapwekela mu cikonde cya dibapingaja ku matunga abu ne cya dibateeka pa myaba ya kusomba ne bwa dyakajulula, diteeka mu midimu ne bwa diibakulula kunyima kwa ndululu ;

b) bwa kwangata mapangadika adi akwacisha ngenyi ya bupola midyangacila kudi tusumbu twa bakaji beena ditunga ne nkebelu ya njila mu ditunga ya dyakaja nayi bilumbu, kabidi ne dibweja dya bakaji mu malongolodi a dikumbaja dya bipungidi bya bupola ;

c) bwa kwangata mapangadika adi ajaadika dikuba ne dineemekela dya makokeshi a nshindameenu a bakaji ne baana ba bakaji ba pwekela, nangananga mu myanda ya mukanda wa nshindamunu wa moyi ne mikandu, ya masungula, ya bumpulushu ne ya dikosa nsambu ;

9. Cidi cilomba bisumbu byonso bidi mu mvita bwa kuneemeka ne nneemekelu mujima meeyi ne mikandu a bukwa matunga adi atangila makokeshi ne dikuba dya bakaji ne baana ba bakaji bapwekela, nangananga bu baasivila, mbwena kwamba ne maalu adibo ne bwa kwenza adi abantagila bilondeshele Bipungidi bya ku Genève bya mu cidimu cya 1949 ne Bipungidi bisakidilaku bya mu cidimu cya 1977, Cipungidi cya mu cidimu cya 1951 cidi citangila banyemi ba mvita ne Cipungidi cyaci cisakidila cya mu cidimu cya 1976, Cipungidi cya mu cidimu cya 1979 pa dijkija dya mishindu yonso ya kansungansunga kudi bakaji ne Cipungi cyaci cisunguluka cya mu

cidimu cya 1999, pamwe ne cipungidi cya Nsangilu wa Bisamba Bisanga cidi cyakula bwa makokeshi a baana cyenza mu cidimu cya 1989 ne Bipungidi byaci bibidi bisunguluka bya mu matuku 23 a kabalashipu ka cidimu cya 2000, kabidi ne bwa kwangata ne mushinga maalu manena adi mu Mukanda wa kaashila ka Kabadi kanene ka bibawu ka bukwa matunga mwenzela ku Rome ;

10. Cidi cilomba aba bonso badi mu mvita ya bingoma kampanda bwa kwangata mapangadika a pa bwawu bwa kukuba bakaji ne baana ba bakaji bapwekele ku ngenzeli ya cinyangu, bu nangananga dibalaala ku makanda ne mishindu mikwabo ya binyangu ebi bya momumwe ku mishindu mikwabo yonso ya binyangu bya ku makolela mu bikondo bya mvita ;

11. Cidi cishindika ne Matunga adi munda mwaci adi ne bukenji bwa kujikija bwenzavi ne kutuma ku tubadi aba bonso badi bafundiibwa bwa dishipa dya bantu beena cisamba cimwe, maalu mabi a bibawu menzela bukwa bantu ne menza mu mvita, kubwejamu ne mishindu mikwabo yonso ya binyangu bya kubukola byenzela bakaji ne baana ba bakaji bapwekela ne pabwalu ebu, Cidi cileeza ne bidi bitamba bwimpe bwa aba badi benza maalu aa a cibawu kabafwidiibwa luse ;

12. Cidi cilomba aba bonso badi mu mvita bwa kuneemeka tumponyi twonso twa basivile ne bakwaci ba mudimu wa dyambulwishangana, myaba idi beena cimwangi basombela ne bwa kuteleeja majinga a pabwawu a bakaji ne baana ba bakaji bapwekela, bya momumwe ne diiba dya diibaka dya tumponyi etu ne myaba ya kusomba ne Civalwija mapangadika aci a 1208 (cidimu cya 1998) a mu matuku 19 a ngondo wa kaswabanga, cidimu cya 1998 ne a 1296 (cidimu cya 2000) a mu matuku 19 a cisanga nkasu, cidimu cya 2000 ;

13. Cidi cisaka aba bonso badi baditwa mu dilongolola dya midimu ya dinyenga bingoma ku byanza bya beena mvita, ya dipatula bantu mu busalaayi ne dibabweja mu midimu bwa kwangata ne mushinga majinga mashilangane a bakaji ne balume baashikumbata ne a bantu badi ku bukokeshi bwabo ;

14. Cidi cidiyamba kabadi pabwipi diiba didici cyangata mapangadika bilondeshile kumungu ka 41 ka Mukanda wa nshindameenu wa Bisamba Bisanga, bwa kulonga cidi mapangadika aa enzela ba sivila, bilondeshile majinga a pabwawu a bakaji ne baana ba bakaji bapwekela bwa kumona mwa kupangadika, padiku mishindu, diakandula dyawu mu diina dya dyambulwishangana dya bukwa bantu ;

15. Cidyamba ciikala cyanyisha bwa kutabaleela bwa se batumiibwa baaci mu matunga adi mvita bangata ne mushinga bwakanangana bwa balume ne bakaji pamwe ne makokeshi a bantu bakaji, mu dyebejangana ne tusumbu twa bakaji twa mu ditunga ne twa bukwa matunga ;

16. Cilomba Mufundi Mukulu bwa yeeya kulonga maalu afumina ku mvita adi enzekela bakaji ne baana ba bakaji bapwekela, mudimu udi nawu dishindika dya bupola ne cisumbu cya bakaji cya nkebelu wa bupola ne dyakaja dya bilumbu, ne Cimulomba kabidi bwa acyenzela lwapoolu pa bipeta bya mudimu eu ne amanyisha lwapoolu elu kudi Matunga onso adi munda mwa Nsangilu wa Bisamba Bisanga ;

17. Cidi cisengelela Mufundi Mukulu bwa kubweja, padiku mishindu mu ngapoolu yacileejayi, maalu mapyamapya pa diibweja myanda ya bwakanangana bwa balume ne bakaji munkaci mwa midimu yonso ya dinama bupole ne pa myanda mikwaba yonso idi itangila bakaji ne baana ba bakaji bapwekela ;

18. Cyangata dipangadika dya kwikalaci cimanyishiibwa lukasa bwalu ebu.

Bwa kumanya maalu mavule, tangilayi mu www.un.org/womenwatch .

Mukanda mumanyisha kudi cibambalu cya Dimanyishangana maalu cya Nsangilu wa Bisamba Bisanga
DPI/2238 - kaswa mansense, 2001-10M.

Traduit en Ciluba
Par L'Observatoire des Langues (Ministère de la Culture et des Arts)

Bakaji Bupola ne Ditalaja

Dipangadika dya Cipangu cya ntalaja Matunga dya 1325
(Cidimu cya 2000)

Cipangu cya ntalaja matunga cya Bisamba Bisanga civwa cyakula bwa musangu wa kumpala bwalu budi butangila "bakaji, bupola ne ditalaja" ku cimenga cya New-York mu matuku 24 ne 25 a kaswa mansense ka cidimu cya 2000.

Civwa mwanda wa kaleele. Dipiyangana divwa pa majinga a bakaji mu midimu yonso ya dishindika bupola ya Nsangilu wa Bisamba Bisanga pamwe ne pa cilumbu cileepa cya mudimu wa bakaji pa bidi bitangila dikolesha ne dishindika bupola.

Bantu ba bunyi bavwa baakula bavwa baleeja ne bivwa bikengela kubweja bakaji mu maalu onso a dikokeshi dya bupola, ne bavwa balomba nangangana ne biikala paabu munkaci mwa dyangata dya mapangadika.

Mu matuku 31 a kaswa mansense ka cidimu cya 2000, Cipangu cya ntalaja matunga civwa cyanyisha mu bungi bwaci bonso, dipangadika dya 1325 (cidimu cya 2000) pa bwalu bwa bakaji, bupola ne ditalaja, dipangadika edi divwa dilomba aba bonso badi ne bujitu bwa kupunga ne kukumbaja bipungidi bya bupola bwa kulonda njila udi ukeba bwakane bwa mulume ne mukaji, udi wangata ne mushinga majinga a pa bwawu a bakaji ne baana babakaji mu cikundu cya dibapingaja ku matunga abu ne dibateeka mu myaba ya kusomba, cya dibajuala ne lupetu, dibabweja mu midimu ne cya diibakulula kunyima kwa dijika dya mvita. Dyanyisha dya dipangadika dya kaleele edi divwa cidimba cile cyela mu njila wa diitabija mudimu wa bakaji mu dilongolola dya ndululu, dishindika dya bupola ne dikolesha dya bupola kunyima kwa ndululu.

Dipangadika diine dya Cipangu cya ntalaja matunga ndyedi :